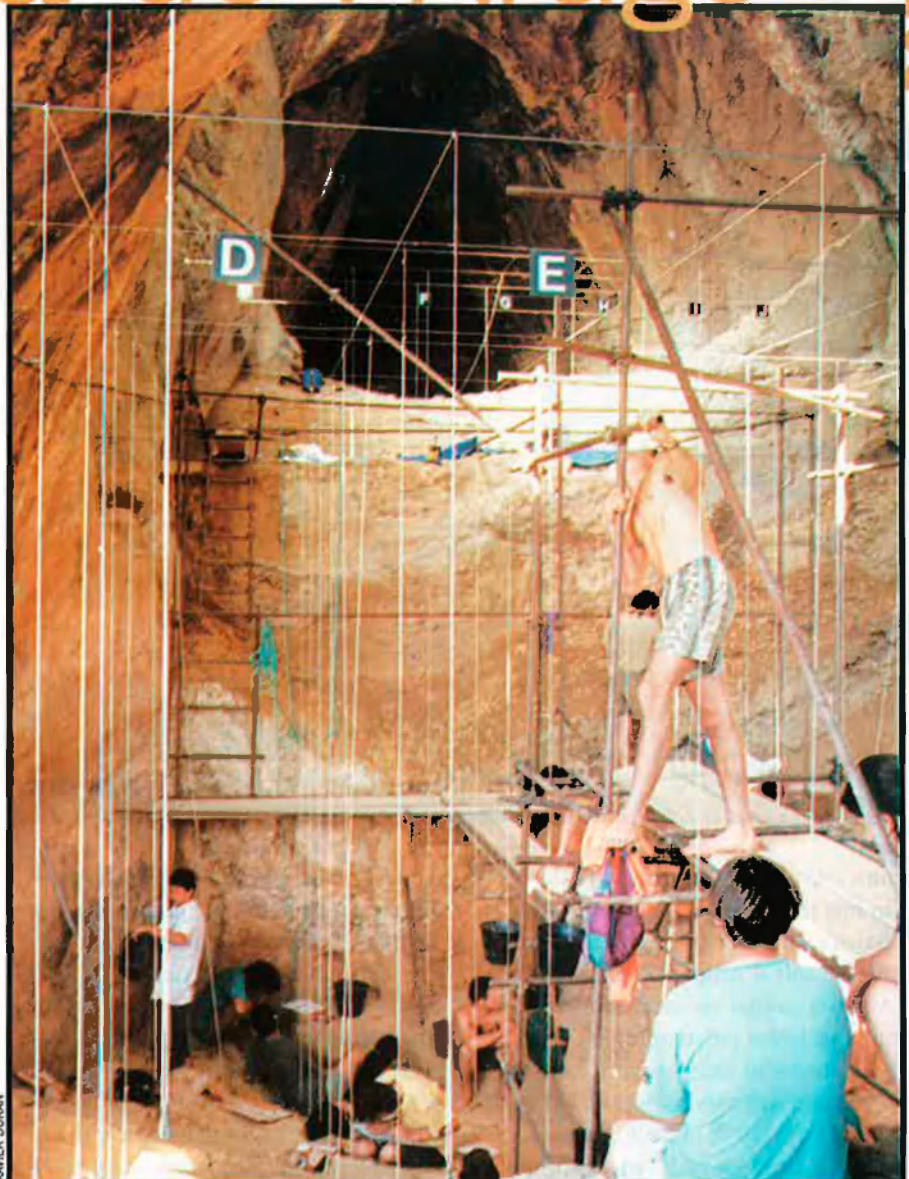

La cova de l'Aragó

La cova de l'Aragó situada a Talteüll, al Rosselló, és un dels jaciments arqueològics més importants d'Europa. Allà van viure els primers homes que van trepitjar el nostre territori. Un museu aplega amb sentit didàctic les bases per al coneixement de la prehistòria.

El trencament en bocins d'aquest crani trobat i la presència d'aquests estris fa pensar que es tracti de les restes d'una pràctica caníbal

XAVIER DURAN

La cova de l'Aragó va ser descoberta com a jaciment paleontològic l'any 1838. Però, no va ser fins el 1948 que s'hi van localitzar eines de pedra prehistòriques. En els anys 60, el professor Lumley va iniciar les excavacions arqueològiques que perduren encara avui.

La cova de l'Aragó és un dels jaciments arqueològics més importants d'Europa. S'ha d'emarkar en el plistocè mitjà. Es tracta d'un habitatge temporal de grups de caçadors-recol·lectors de fa uns 450.000 anys. Estem parlant, doncs,

dels primers homes i dones coneguts que van trepitjar el Rosselló; també hi ha indicis d'aquests pobladors a les terres peninsulars.

La cova de l'Aragó, al municipi de Talteüll, al Rosselló, està situada a l'extrem meridional del massís de les

Corberes. Aquest conté nombroses galeries que l'aigua ha anat obrint durant centenars de milers d'anys. En el miocè, la cova trobà sortida a l'exterior i hi deixà de circular l'aigua. Des d'aleshores l'aprofitament dels animals i posteriorment l'ús per part dels humans, el vent i els corrents esporàdics d'aigua hi han anat dipositant terra.

tament humà d'aquest paisatge; però, una de les troballes més rellevants són les més de 50 restes humanes que ens permeten conèixer la fesomia dels seus habitants.

Entre aquestes restes humanes, hi ha nombroses dents d'adult i infantils, un coxal sencer, dos fragments de dues mandíbules, un parietal i un esquelet

aquests individus menjaven una gran quantitat de carn, per la qual cosa alguns investigadors els atribueixen una dieta semblant a la que avui dia practiquen els esquimals. Tanmateix, estudis d'altres poblacions del plistocè mitjà indiquen que la dieta d'aquests grups era més vegetal que càrnia.

L'estudi de la pelvis, que va pertànyer a una dona, revela que l'espai del canal del part és més arrodonit i gran, la qual cosa permetia que els nadons nasquessin amb unes dimensions cranials superiors a les dels seus avantpassats.

Totes les característiques que acabem d'esmentar indiquen que les troballes de la cova de l'Aragó van pertànyer a un grup d'humans que tenen ja algunes característiques dels *Homo neanderthalensis* (prognatisme, fossa posterior al torus supraorbital) però que conserven alguns trets molt arcaics com la forma allargada del crani i una capacitat cranial reduïda. Aquests trets afecten la definició de l'espècie que segons els investigadors atribueixen a un grup o altre. De Lumley, el descobridor, atribueix les restes a l'*Homo erectus*.

Des del descobriment d'Eugène Dubois el 1891 de les restes que ell anomenà *Pitecanthropus erectus* tots els fòssils humans del plistocè inferior i mitjà a Europa i Àsia, es relacionaven amb l'espècie *Homo erectus*. A partir dels anys 1970 es fan successius descobriments a Europa que fan evident la relació de la població humana del plistocè mitjà amb els neandertals. Això va fer que molts investigadors creessin el terme de preneandertals. Paral·lelament a l'Àfrica també es van descobrir nous fòssils que actualment se'ls anomena *Homo ergaster*. Totes aquestes troballes van fer evident que les característiques de les restes asiàtiques eren pròpies d'aquell continent.

Pel que fa als fòssils europeus d'aquesta cronologia i característiques se'ls anomena preneandertals o bé *Homo heidelbergensis*. En l'esquema actual de l'evolució humana europea, les restes de Talteüll tenen una clara relació de descendent-ancestre amb els altres fòssils coneguts.

Fins l'any 1994, les restes de Talteüll junt amb les de Boxgrove (Regne Unit)

Una de les troballes més rellevants descobertes a la cova de l'Aragó són les més de cinquanta restes humanes que permeten conèixer la fesomia dels seus habitants.

Entre tots aquests sediments geològics s'hi han trobat fins a 20 nivells arqueològics que indiquen l'existència preterrita de sòls d'ocupació humana.

Aquesta cavitat va ser descoberta com a jaciment paleontològic l'any 1838, quan s'hi van descobrir nombroses restes d'animals primitius. No va ser fins l'any 1948 que s'hi van localitzar eines de pedra prehistòriques que van assegurar que es tracta d'un lloc d'habitatge.

A la dècada dels anys 60, el professor Henry de Lumley del Centre National de la Recherche Scientifique, va iniciar les excavacions arqueològiques que perduren encara avui dia. El conjunt de les restes fòssils que proporciona aquesta cova permet conèixer les diferents fases climàtiques durant les quals va ser habitada, els animals que ocupaven la vall en aquell període i l'aprofi-

facial, aquests darrers d'un mateix individu. L'estudi del conjunt revela que es tracta de les restes d'uns 23 individus, dels quals 8 eren infants.

Un descobriment singular. L'aspecte dels humans de l'Aragó es pot definir per la troballa més celebrada de totes les esmentades, que és l'esquelet facial, descobert l'any 1971 i que els arqueòlegs anomenen Aragó XXI. Va pertànyer a un home d'entre 18 i 20 anys. Tenia el crani allargat baix, amb capacitat craniana de 1.160 cm³, i un front fugisser separat de les celles per una fossa. Les celles (torus supraorbital) eren molt pronunciades. La cara era projectada endavant a l'entorn del nas prominent i ample. La mandíbula, sense barbata, era molt robusta, amb dents i queixals grans.

L'anàlisi del desgast dental indica que

i Mauer (Alemanya), Petralona (Grècia), entre d'altres, eren les més antigues conegudes a Europa. Però aquell mateix any, a la Gran Dolina de la Trinchera del Ferrocarril a Atapuerca, Burgos, es van trobar unes restes humanes molt més antigues (800.000 anys) que les de Talteüll, que es van atribuir a una nova espècie batejada com a *Homo antecessor*. Les característiques d'aquest humà, avui el més antic trobat a l'Europa Occidental, estan relacionades amb els humans de Talteüll, la qual cosa fa pensar que es tracta del seu ancestre.

D'altra banda, les restes cronològicament posteriors, que volten els 300.000 anys, com Swanscombe (Regne Unit) o la Sima de los Huesos (Burgos. Espanya) pertanyents a l'espècie *Homo heidelbergensis* es troben en un estadi intermedi entre els humans de Talteüll i els neandertals.

Pistes de la vida quotidiana. Des de la troballa de les restes de Talteüll, el registre fòssil s'ha incrementat i s'ha avançat molt en els coneixements sobre l'evolució humana europea. Avui sabem que l'*Homo antecessor* va ser l'ancestre del grup humà de Talteüll i que l'*Homo neanderthalensis* fou l'espècie descendent.

Però el registre arqueològic de la cova de l'Aragó no només ha proporcionat restes humanes, el conjunt dels vint nivells d'ocupació permet reconstruir alguns moments de la vida quotidiana dels seus habitants i el context en què es movien.

Henry de Lumley organitza els nivells estratigràfics en dues grans seqüències. La seqüència inferior, la més antiga, conté els conjunts estratigràfics I i II. El primer, amb una cronologia a l'entorn dels 550.000 anys, comprèn els nivells L i K, que pertanyen a una fase climàtica freda i seca, en la qual el paisatge era estepari.

En el conjunt estratigràfic II hi trobem els sòls d'habitat J, I i K que corresponen a una fase climàtica temperada i més humida al voltant dels 500.000 anys.

La seqüència superior conté el conjunt estratigràfic III amb els sòls d'o-

cupació G, F, E i D, que corresponen a un clima altre cop sec i fred amb una cronologia de 450.000 anys.

Finalment, el conjunt estratigràfic IV conté els sòls d'habitat C, B i A, entre els 450.000 i els 400.000 anys.

La situació privilegiada de la cova, a uns 70 metres d'alçada, permetia controlar tota la vall, i sobretot la ribera

llop, guineu, os, pantera, lleó, linx, elefant, rinoceront, cavall, cérvol gegant, dama, cabra, bisó, bou i isard.

Hi ha nivells que s'ocupen durant molt poc temps, unes hores o potser un dia, n'hi ha d'altres que presenten ocupacions molt més llargues, en què la cova es convertia en un campament central des d'on aprofitar els recursos

Imatge del museu paleoantropològic de Talteüll. L'estudi del conjunt de les coves de l'Aragó revela que es tracta de restes d'uns 23 individus, 8 dels quals eren infants.

del riu Verdoble, que deuria estar permanentment ocupada per animals que hi anaven a beure. Els habitants de l'Aragó aprofitaven la qualitat d'observatori de la cova per controlar els animals i anar-los a caçar.

La densitat dels nivells arqueològics està marcada per la quantitat de temps que hi van restar. En aquest sentit, les restes d'animals joves permeten saber en quina època de l'any foren caçats. D'altra banda, les nombroses restes d'animals permeten reconstruir els diferents nínxols ecològics que s'hi van succeir al llarg del temps.

En la seqüència inferior s'hi ha trobat llop antic, diferents espècies de cérvol entre les quals hi ha el cérvol gegant, ren, bou mesquer primitiu, mufló antic, cabra salvatge, bisó i cavall arcaic. En la seqüència superior s'hi ha trobat espècies més desenvolupades com el

de la vall. Un d'aquests nivells amb una ocupació molt perllongada és el nivell G, amb 1 metre de gruix. En aquest nivell apareix un empedrat amb còdols del riu que hauria servit per aïllar-se de la humitat.

En alguns nivells arqueològics, es detecten ossos apilats després del descarnatge; per tant, una bona part de les restes d'animals, sobretot les dels herbívors, que es troben a l'interior de la cova són fruit de la cacera. Altres, com l'os, i els felins apareixen en connexió anatòmica, això indica que eren caçats no per al consum sinó per a l'aprofitament de les seves pells.

Poc sabem de com caçaven els humans d'aquell període, no es coneixen en aquest jaciment eines específiques per a la cacera, ja que encara no s'empraven les fletxes. A Schöningen (Alemanya) s'ha trobat un conjunt de tres

llances de fusta d'uns dos metres de llargada associades a ossos de cavall. Tot i que a Talteüll no hi ha cap troballa similar, no es pot descartar que els seus habitants més primitius fessin ús d'aquests instruments.

El que sí que es coneix molt bé són les eines de pedra que fabricaven. El

gics indica que les recollien del bosc per utilitzar-les directament com a instruments.

Possible canibalisme. Finalment hi ha un parell d'aspectes que cal remarcar. En el nivell G, que ja hem presentat anteriorment com un dels més

menys menjar, els primers habitants de la cova menjaven tot cru, ja que no coneixien el foc. Tret d'algun carbó aïllat són absents les llars de foc i les acumulacions de fusta cremada.

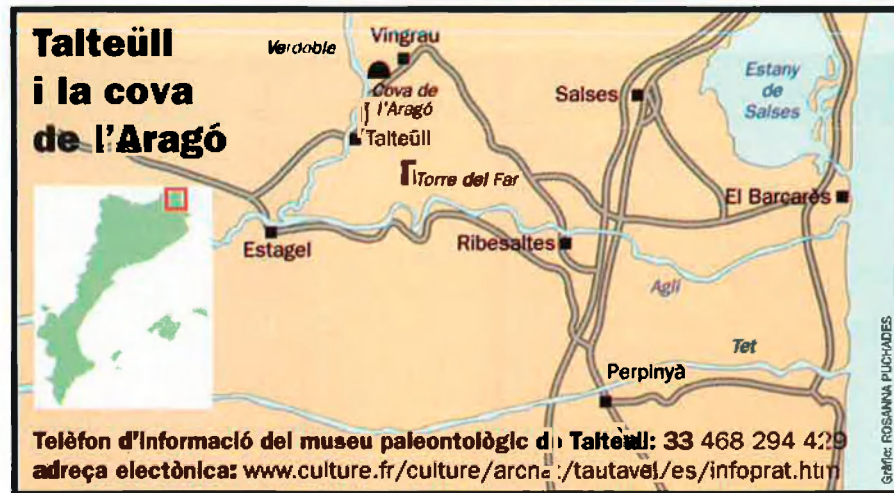
De fet, el foc no es va emprar de manera sistemàtica fins la presència dels neandertals, fa uns 100.000 anys.

El crani fou trobat envoltat de restes d'animals, diversos ganivets, una eina apuntada i un percussor, com a elements principals. En el mateix nivell aparegué una mandíbula. Totes les dades semblen indicar que aquests homínids foren consumits per altres humans, mostra, doncs, que evidencia la pràctica del canibalisme.

La cova que va ser llar. La cova fou utilitzada com a habitatge; algunes ocupacions van ser molt llargues i van deixar nivells arqueològics de gran gruix que testimonien l'organització de grans caceres. En determinats llocs de la cova van aparèixer apilaments de restes òssies restants dels àpats fets amb els animals caçats. Segons el nivell arqueològic, i en funció de l'ambient climàtic i l'entorn natural, alguns dels animals que es troben amb més freqüència són el bou mesquer, el llop, el ren, el cavall i el rinoceront.

També ressalta la gran quantitat d'indústria lítica: hi ha més de 100.000 objectes, eines que no són exclusivament per tallar i escorxar, sinó que servien també per a elaborar altres tipus d'eines, com les de fusta. Les restes de fauna són abundants i ens permeten conèixer com seria el context natural.

La cova de l'Aragó constitueix un exemple molt important d'actuació i ocupació de grups humans de caçadors-recol·lectors del plistocè. És per això que s'hi ha creat un museu on trobem exposades de forma molt didàctica les bases per al coneixement de la prehistòria tant pel que fa a aspectes geològics com aspectes d'evolució humana i tecnològica, les característiques ambientals de l'època i una bona mostra de les restes faunístiques i tecnològiques descobertes al jaciment.

conjunt d'eines trobades és superior als 100.000 objectes. La majoria estan elaborats sobre quars, però també hi apareixen la quarsita i el sílex. El conjunt de la indústria lítica de Talteüll s'atorga a un estadi molt arcaic del mode tècnic 2, que inclou la cultura axeliana. Aquesta es caracteritza per la presència d'eines de gran format com els unifacials, que s'utilitzaven per a trencar ossos sobre una enclusa per a extreure'n el moll i poder-lo consumir; però sobretot els bifacials i els fenadors, que eren eines versàtils que es podien utilitzar per a diferents feines, com l'escorxament, la cacera, el trencament d'ossos, per fer forats a terra, etc.

Pel que fa a les eines de petit format, trobem una gran quantitat d'ascles sense retocar, algunes de les quals s'haurien utilitzat com a ganivets. Pel que fa a les ascles retocades hi ha una gran diversitat d'instruments utilitzats aparentment per treballar la fusta. Les puntes i les osques haurien servit per a donar forma apuntada a les branques; els denticulats actuaven com a serres; les rascadores servien també per a treballar la fusta o bé l'os.

La gran presència de banyes de muda que apareixen en els nivells arqueolò-

rics, és on va aparèixer l'esquelet facial de l'Home de l'Aragó. La disposició d'aquesta troballa en relació amb la resta d'objectes apareguts és força interessant. Al voltant del crani hi havia un percussor (martell) una eina bifacial molt punxeguda i nombrosos estris de quars. El trencament en molts bocins d'aquest crani i la presència d'aquests estris fa pensar que es tracta de les restes d'una pràctica canibal. Junt amb les restes d'*Homo antecessor* que també van aparèixer consumides per altres humans, aquest seria el segon cas conegut de canibalisme en períodes tan reculats de la prehistòria.

Tot i que encara no hi ha gaires estudis fets sobre aquest fenomen, els investigadors creuen que les pràctiques caníbals en aquesta època estan més a prop de la manca d'aliment que del ritual; tanmateix, sembla obvi que els habitants de la Cova de l'Aragó tenien al seu abast tot l'aliment que necessitaven. En tot cas el que és segur és que malgrat la seva dieta omnívora, menjaven una gran quantitat de proteïna, ja que com demostren els nombrosos ossos llargs fragmentats, en consumien el moll a més de la carn. El que cal també tenir present és que hi hagués més o

Isabel Boj i Cullell
Arqueòloga de l'equip d'Atapuerca